

Tervetuloa taas, Yrjö Kallinen

Matti Salminen (2011). Yrjö Kallisen elämä ja totuus.
Like kustannus Oy. 271 sivua.

YRJÖ KALLISEN (1886–1976) persoona herätti ja herättää jatkuvasti kysymyksiä ja kiistoja: Oliko hän ensi sijassa sosialisti vai teosofi; ankara rationalisti vai pehmeä haaveilija; oliko hän ääri-individualisti vai rakentuiko hänen ajattelunsa pikemminkin jonkinlaisen kollektiivipersonallisuuden varaan. Ainakin teosofien parissa hienoista kiusaantuneisuutta on herättänyt myös kysymys Yrjö Kallisen monien läheisten nais-suhteiden laadusta – eli miten platonisia ne milloinkin olivat...

Matti Salminen (ei oopperalaulaja vaan toimittaja ja tietokirjailija M.S.) on laatinut haastavan ajankohtaisen kirjan tästä arvoituksellisesta persoonallisuudesta. Kirjaa voisi luonnehtia kollaasiksi tai vielä paremmin albumiksi. Sen ”otokset” ovat miltei tykänään Kallisen omia tekstejä ja hyvä näin: Kallinen ei ollut vain puhutun sanan taitaja vaan myös armoitettu kynämies, jota on miltei mahdoton referoida asiassa ja tunnelmassa pysyen.

Salminen omaa panosta kirjassa onkin ”vain” näiden otosten valikointi, sommittelu sekä selvittävät tai johdattelevat ”kuvatekstit”. Mitään mittauksia en ole tehnyt, mutta uskaltaisin veikata, että suorat lainaukset Kalliselta

muodostavat noin kolme neljäsosaa kirjan sisällöstä. Pistin tuon sanan ”vain” lainausmerkkeihin korostaakseni, ettei Salminen ole kuitenkaan päästännyt itseään urakasta vähällä, päinvastoin. Kallisen arkisto on laaja ja Salminen näyttää sukeltaneen siihen intohimoisesti. Kirjan ”otosvalikoima” kommentteineen on varsin onnistunut. Kenties muutaman toiston karsiminen olisi tehnyt siitä vieläkin onnistuneemman.

Tänään, kun Kallisesta on tullut kunnioitettu historian hahmo, riittää hänellä ottajia tai omijoita. Sosialidemokraatit näkevät hänessä mieluusti ”ennen kaikkea” sosialidemokraatin, teosofit teosofin, sitoutumattomat humanistit sitoutumattoman ja varsin epäpoliittisen humanistin jne. Kallinen itse näyttää ajatelleen ranskalaisfilosofi Jacques Derridan tavoin, ettei mitään opinkappaleita tai määritelmiä tule pitää totuuksina, vaan ne tulisi parhaimmassakin tapauksia ymmärtää totuuden jäljiksi. Vanha kiinalainen Chuangtse (jonka ajatukset olivat Kalliselle hyvin tuttuja) vertasi niitä taas ruukkuihin, joiden tärkein osa on seinämien keskelle muodostuva tyhjä tila. Ilman sitä ruukku on

ruukkuna täysin arvoton. Mutta ihmisen on perin vaikea sopeutua tähän ”totuuden poissaoloon” ja niinpä hän sitten alinomaan tuppaa julistamaan jäljen itse otukseksi ja säiliön tai kuoren myös sisällöksi. Näin tapahtui – tai pyrki tapahtumaan – myös niissä yhteisöissä, jotka Kallinen olisi halunnut tuntea itselleen kaikkein lähimmäiseksi: sosialistisen tai sosialidemokraattisen työväenliikkeen, osuuskauppaliikkeen, teosofian ja pasifismin. Tämä teki Kallisesta ikuisen kerettiläisen – tai ainakin ”hankalan tyyppiin”.

Salminen on oivaltanut hyvin tämän Kallisen piirteen ja niinpä hän ei yritäkään sinetöidä häntä mihinkään lokeroon tai kertoa hänestä lopullista tai edes ”ennen kaikkea” -totuutta. Jos sellainen pitää olla, niin olkoon sitä sitten tyhjä tila tai avoin tie. Mutta toisaalta Salmisen ”albumi” tuo esiin sen paradoksaaliselta kuulostavan seikan, että Kallinen oli samalla periaatteen ihminen, aina äkkijyrkkyyteen asti. Hänen ajatusmaailmansa ei koskaan puuroutunut siksi Hegelin tarkoittamaksi hämäräksi, ”missä kaikki lehmät ovat mustia”. Kallinen tunnisti värit – ja tunnusti myös itse sellaista.

Mutta (peri)aatteet eivät olleet hänelle jähmettyneitä olioita. Täs-

tä on oiva osoitus hänen tapansa mieltää ”teosofina oleminen”. Hän ei missään vaiheessa halunnut jäädä vain teosofien suppean piirin sisään, kuunnella mitä luotetut teosofit puhuivat ja lukea mitä he olivat kirjoittaneet – ja mahdollisesti tuottaa sitten näistä aineksista omaa puhetta ja kirjoitusta. Niinpä Kallinen kiinnostui varsin pian niistä alkuperäisistä, pääosin intialaisista ja kiinalaisista uskonnollisista tai filosofisista opeista, joita tiesi teosofian perustajien tutkineen.

Idän filosofiasta hänen mielenkiintonsa piiri laajeni pian länsimaiseen filosofiaan ja sittemmin myös psykologiaan ja uskontotieteeseen. (Ja tämä vaati tietenkin sitä, että pelkän kansakoulun käynyt Kallinen tuli samalla hankkineeksi hyvän englannin kielen taidon.) Teosofina oleminen tarkoitti siis teosofina kasvamista yli ja ohi annettujen rajojen, omia juuria kuitenkin unohtamatta. Samaa voidaan sanoa myös hänen sosialismistaan tai sosialidemokratiastaan.

Vaikka Kallisesta ei tulla sanomaan viimeistä sanaa, niin voimme kuitenkin miettiä, mikä olisi sellainen särnä tässä monitahois-

essa järkäleessä, joka olisi erityisen ajankohtainen juuri tänään. Salminen näyttää valinneen sellaiseksi teeman, joka Kallisen mielessä tiivistyi aforismiksi: ”Jokainen hysteerikko pyrkii löytämään jalustan, jolla seisten hän voisi loistaa toisille.” Vuosien myötä Kallinen tuli yhä enemmän taipuvaiseksi asettamaan ”hysteerikon” sijaan sanan ”ihminen”, jollaiseksi hän näki myös itsensä.

Seuraava lainaus on kieltämättä pitkähäkö, mutta koettakaa kestää ja lukea se ajatuksella:

”Talousmiehet uskovat, että ihmisen arvo mitataan sillä, kuinka paljon hän tuntee taloudellisia asioita, jotka heille ovat ainoita realiteetteja; uskovaisen tärkein arvo on uskossa; matematiikan harrastajat pitävät matematiikan tuntemusta kaiken ajattelun ja tietämisen perustana; (...) Kukin ihminen tavallisesti löytää oman tiensä, oman kilpakehtänsä.

Kaikille on tavallisesti yhteistä, olkoon ala mikä tahansa, usko ja yllytys ponnisteluun riekkämiseen, saavuttamiseen, kaikkien voimien jännittämiseen. Ja kaiken alla on tuhansin muunnelmin taitavasti kätkeytyä itsetehostustarve, onnistumisen

halu, itsesuojelupyrkimys, minätärkeys.

Foorumit vaihtelevat (...) mutta alla on tarve olla jotakin jonkin nojalla, seistä jollakin korokkeella, pinnistää ja ponnistaa, jotta pääsisi johonkin.

Tarvitsee vain tajuta tuo kaikki ja tuon kaiken olemus, ja pinnistämisen tarve laukeaa. Sen jälkeen alkaa luonnollinen hengitys, luonnollinen ja ponnistukseton ajattelemisen ilo, luonnollinen tekeminen, joka on läheisesti samanlaista kuin kasvin kukkiminen, linnun laulaminen. Minätärkeys ja totunnainen, miltei päsielunrakenteeksi muovautunut huoli minän kelpoisuudesta ja turvallisuudesta ajassa ja ikuisuudessa häivähtelee edelleen, silloin tällöin se valtaa mielen, mutta nyt ihminen ei sitä enää kunnioita, vaan hymähtelee sillekin.”

Siinä lienee taatusti vaihtoehtoisia ja radikaaleja ajatuspolkuja meille kaikille, joiden ”sielunrakenteeksi” uhkaa muovautua kuristava ”huoli minän kelpoisuudesta” ja CV:n näyttävyydestä. Nythän ihmisiä neuvotaan monilla tahoilla markkinoimaan, tuotteistamaan (”brändäämään”) omaa itseään ja osaamistaan. Jotkut ymmärtä-

vät tämän vielä niin, että taidoista tärkein olisikin taito markkinoida omaa osaamistaan – joka siis koostuu ennen muuta taidosta markkinoida omaa osaamistaan. Ehkä tämä onkin se oikea tapa ymmärtää brändääjän viesti.

Mutta samalla tämä ”minätärkeys” merkitsee vuorenvarmassi kahta ikävää asiaa: Ensiksi se tappaa helposti kaiken sen, mitä Kallinen kutsui ”luonnolliseksi hengitykseksi” tai ”luonnolliseksi tekemiseksi”. Nythän tärkeintä ei ole tekeminen itse, vaan se, että se näyttäisi paremmalta kuin toisten vastaava tekeminen. Niinpä (ja tämä on seikka numero kaksi) me alamme nähdä toisissa ihmisissä vain kilpailijoita, jotka pitää hinnalla millä hyvänsä ohittaa.

Nyt me olemme, kuten Salminen kirjassaan monessa kohdalla toteaa, eläneet miltei kolme vuosikymmentä uskoen oikein uskomalla siihen, että juuri tämä minätärkeys ja pyrkimys oman edun maksimoimiseen tuottaa kaikkein tehokkaimmin myös sitä yhteistä hyvää. Tällainen oppi syntyi maailmassa, jonka väkiluku oli noin kymmenesosa nykyisestä ja jolloin esimerkiksi kaikki fossiiliset polttoaineet uinuivat vielä koskemattomina maan povessa.

Ehkä silloin oli aika ”pinnistellä ja ponnistella” tai ”riehkästä”, kuten Kallinen sanoi. Eikä kukaan voi kiistää sitä, että tämä kilpailuun ja minätärkeyteen perustuva järjestelmä tuottikin käsittämättömän paljon aineellista vaurautta käsittämättömän lyhyessä ajassa.

Mutta kuinka järjestellistä on luottaa siihen tässä tilanteessa, jolloin ihmispaljous on puhkaisemassa kahdeksan miljardin rajan ja kun talouden myllyt näyttävät kolmen tai neljän viime vuosikymmenen ajan jauhaneen (ainakin maapallon laajuudessa katsannossa) vaurautta vain jo entisestään vauraille. Olisiko siis aika vaihtaa paradigma Kallisen suosittelemaan suuntaan ja tajuta kaikkien ihmisten (tai oikeammin kaiken elollisen) kohtalonyhteys! Maapallo-nimisellä avaruusaluksella kun pitäisi löytä tilaa pian ehkä kymmenelle miljardille ihmiselle.

Ja sitten vielä kymmenien miljoonien muiden eläin-, kasvi- ja sienilajien elinvoimaisille populaatioille.

Näin loppuun voi huomauttaa vielä yhdestä Yrjö Kallisen paradoksaaliselta vaikuttavasta piir-

teestä: Hänen mukaansa ihmisten perussairaus tai perisynti oli siis tuo minätärkeys. Mutta samalla hän oli ajattelussaan ja toimissaan äärimmäisen itsenäinen, eikä koskaan halunnut mennä vain joukon mukana tai totella käskyä, jota ei pitänyt järkevänä. Mutta ehkä tässä ei mitään ristiriitaa tai paradoksia olekaan, ehkä juuri kilpailu ja minätärkeys tasapäistää meidät. Tai kuten muuan Max Horkheimer sanoi: ”Mitä itsekkäämpiä olemme, sitä pienemmäksi kutistamme itseemme.”

Heikki Mäki-Kulmala
*FT, tutkija,
Tampereen yliopisto*